

Валентина ТРУНОВА,
в.о. професора Одеського обласного
інституту вдосконалення вчителів

Види уроків позакласного читання в 3–4 класах і методика їх проведення

Урок позакласного читання за періодичною пресою

У 3–4 класах має проводитися велика робота з періодичною пресою, тому позакласне читання повинно охоплювати самостійну роботу школярів з газетами і журналами для дітей. Доречно зауважити, що з перших шкільних днів потрібно привчати дітей стежити за подіями, поданими в пресі, порівнювати коментарі в різних ЗМІ, вчити розуміти, що відбувається в нашій країні та за її межами, бо на конкретних фактах газети формують політичний світогляд учнів, виховують у них любов до своєї Батьківщини, до колективної праці, привчають розуміти атрибутивні дані тих періодичних видань, які розглядаються.

На уроці позакласного читання за періодичною пресою вчитель має розповісти, як необхідно читати газети, що, де і який матеріал знаходити на їх сторінках, звернути увагу, що люди нашої країни багато читають. Слід ознайомити з тим, коли заснована газета, які висвітлює рубрики, яким тиражем друкується; навчити школярів знаходити номер газети (журналу), число, передплатний індекс, хто випускає і де, вміти читати редакторську довідку.

Учні мають добре усвідомити, що на першій сторінці газети висвітлюють події сьогодення, які розповідають про життя людей нашої країни, на другій – життя дітей країн зарубіжжя, на третій – справи та життя дітей нашої країни, на четвертій сторінці газети розташовано матеріал літературно-

розвивального характеру: загадки, ребуси, пісні, уривки із книжок ...

Газети, як і журнали, – це популярні форми періодичної преси. Журнали виходять рідше, ніж газети; вони, як правило, більші за обсягом і переважно мають форму книги. Принаймні протягом року журнали зовні однотипно оформляються. У журналах друкують суспільно-політичні, наукові, літературознавчі й інші статті різних авторів, художні твори тощо.

За періодичністю виходу журнали бувають щотижневі, двотижневі, щомісячні, двомісячні. Виходячи рідше від газет, журнали мають змогу ширше охоплювати матеріал і робити істотні узагальнення, вміщувати великі за розміром твори, друкувати огляди з певних питань за тривалі проміжки часу.

Ознайомлюючись із журналами, діти під керівництвом учителя розглядають обкладинку, читають його назву, видавця, знайомляться зі змістом номера, читають окремі матеріали і обговорюють їх.

Уроки, присвячені періодичній пресі, мають сприяти розширенню словникового запасу учнів (тимчасова періодика, повторний екземпляр, номер, тираж, редколегія, журналіст, кореспондент, кореспонденція, передова стаття, політична інформація, хроніка, хронікер, репортаж, нарис, стаття, замальовка тощо), умінню працювати з періодичною пресою (робити вирізки з газет і журналів, тематично добирати матеріал). Вчителю варто навчити дітей обов'язково підписувати кожен вирізок із газети чи журналу: з якої газети (журналу), рік і число видання. Це потрібно для того, щоб за потреби учні змогли звернутися до першоджерела.

Яка ж структура уроку позакласного читання за періодичною пресою?

1. Вступна частина уроку. На уроці варто роздати кожному учневі по примірнику 2–3 однакових газет, а також і різних. Це може підготувати актив класу разом з бібліотекарем чи вчителем. На цьому етапі необхідно перевірити підготовку учнів до уроку; провести бесіду, з'ясовуючи інтерес школярів до газети, їх орієнтацію в матеріалі (чи діти читали газету вдома, що їм сподобалося, чи все вони зрозуміли).

2. Знайомство з газетою чи журналом.

Школярі читають і осмислюють назву газети чи журналу, число, хто випускає, для кого видається ця газета, коли виходить, під яким закликом (якщо він є) – читають ці місця і пояснюють їх.

3. Читання окремих матеріалів і їх обговорення.

Слід звернути увагу, що на сторінках газети кореспонденти часто піднімають складні питання, наприклад, як людина опиняється в "глухому куті" і живе певний час ніби-то в просторі, в скрутному становищі, тут же кореспондентом ставиться запитання: "Чому так буває?". Тому вчителю рекоменду-

ємо передусім самому добре ознайомитися з тими газетами чи журналами, які були запропоновані учням для домашнього читання, проаналізувати статті, щоб під час опрацювання все було легко пояснити.

4. Розгляд останньої сторінки і робота за нею.

Переглянувши газету, прочитавши необхідні матеріали, роздивившись ілюстрації та розв'язавши ребуси чи кросворди, учні мають самі зробити висновки: читати газету надто цікаво, тому що знайомилися з новими матеріалами, щойно опублікованими. Варто прочитати уривки із наведених творів, добре б порекомендувати дітям знайти ці твори повністю, прочитати і коротко повідомити про їх зміст наступного уроку.

5. Підсумок уроку і визначення завдання для наступного. (Це залежатиме від того, який вид уроку позакласного читання проводитиметься через два тижні).

Зазначимо, що на уроці позакласного читання за періодичною пресою варто мати географічну карту, виставку газет чи журналів, можливо, дібрану якусь рубрику, фото різних місць конкретного села чи міста тощо. На цих уроках слід обов'язково з'ясувати, чим журнал відрізняється від книги (періодичне видання, різноманітна тематика, огляд проблем сьогодення), розглянути розділи журналу, порівняти окремі з них і між собою, і з книгою.

Ці уроки мають розвивати світобачення, глибину людських стосунків, співчуття і розуміння навколишнього середовища.

Урок ознайомлення з новинками художньої літератури

Мета такого уроку – ознайомити дітей з новими надходженнями художньої літератури до бібліотеки, прищепити любов до книги, вміння берегти її, використовувати за необхідності.

Для цього необхідно надати дітям можливість побачити нові книжки, потримати їх у руках, вдихнути запах друкарської фарби. Дати розглянути ілюстрації. Порівняти нові книжки з тими, якими вже користувалися (потріпаними), звернувши увагу на правила користування книжками і зацікавити їх у читанні. Для проведення такого уроку доцільний зв'язок класовода з бібліотекарем школи чи сільської (міської) бібліотеки, які безпосередньо візьмуть участь у його проведенні.

Структура уроку ознайомлення з новинками художньої літератури.

1. Вступна частина уроку – до 2 хв.

2. Експерсія за виставкою книжок – до 4 хв.

Виставляємо нові книжки, які щойно надійшли до бібліотеки, називаємо їх автора, читаємо назву, передбачаємо, про що може писатися в тій чи іншій книжці і т.ін.

3. Бесіда про бережне ставлення до книжки – до 5 хв.

Радимо розповідь учителя розпочати з того, що кожна книжка – результат копіткої колективної праці, а працю слід берегти! Книжка розпочинає своє життя задовго до того, як вона прийде з друкарні до читача. Процес перетворення рукопису в книжку складний і багатоаспектний. *Рукопис* – наслідок великої праці, терпеливих пошуків, надто великої напруги волі – потрапляє до свого першого читача – *редактора*, потім до набірника, до *коректора*., *художник* готує потрібні малюнки, *технічний редактор* визначає, яким шрифтом треба набирати заголовки, текст і т.ін.

Друкарня – воістину майстерня книжкового мистецтва. Там працюють набірники, фотографи, гравери, цинкографи, в останньому цеху сторінки фальцюють (згинають декілька разів), упаковують готові книжки і відправляють на транспортер, який іде до "кімнати відпочинку". Звідси їм дорога в книгарні, бібліотеки, школи.

Отже, кожна книжка проходить довгий, складний шлях. У книжку вкладена праця багатьох людей, і бережне ставлення до неї – це наш обов'язок, обов'язок нетерплячого читача.

4. Читання цікавих текстів і їх обговорення – до 10 хв.

5. Самостійний розгляд запропонованої книжки – до 5 хв. (У дітей можуть бути різні книжки).

6. Індивідуальне читання розглянутої книжки – до 7 хв.

7. Переказ окремих текстів і обмін думками – до 5 хв.

8. Вказівки на перспективу – до 2 хв.

На основі вищесказаного бачимо, що уроки позакласного читання в 3–4 класах збільшуються колом читання, завданнями уроків, знаннями й уміннями, які набувають сталої звички. У коло читання учнів входить художня література, науково-пізнавальна, довідкова без обмежень в обсязі, періодична преса. Питання про позакласне читання, як пише Н.М.Світловська, є першочерговим. Та й справді, без нього ніяке зразкове читання разом з самим зразковим вивченням граматики не дає достатніх знань і вмінь з рідної мови, якими діти можуть оволодіти на уроках класного і позакласного читання за програмою середньої загальноосвітньої школи.

Отже, готуючись до уроків позакласного читання, школярі не лише вдосконалюють навички читання, набувають уміння будувати особисті розповіді, а й отримують знання про різні сфери життя, про побудову книжки, вміло користуються нею, вчаться фіксувати відомості про прочитане.

Урок зразкового читання

Урок зразкового читання рекомендуємо проводити по-різному: урок-конкурс, урок-свято, урок-змагання, урок-звіт, урок КВК, урок "Що? Де? Коли?", "Брейн-ринг"; це і позакласні заходи: літературні ранки, екскурсії в літературні музеї, зустрічі з письменниками тощо. Наприклад, урок-змагання – це вміння читати виразно уривки з незнайомих книжок, відстоюючи особисту думку про те, що саме подобається, чому подобається, читати вірші з книжки і напам'ять.

Учням 3-х і 4-х класів надається більше самостійності в усій роботі з підготовки і проведенню таких уроків. Вони думають над тим, як цікавіше провести їх, самі беруть участь у доборі матеріалу і навіть у складанні "сценарію" уроку. Наприклад, тематика позакласних заходів може носити надто різний характер: "Чудеса без чудес", "Вік живи, вік учись..." тощо. Протягом навчального року варто провести 1–2 таких уроки. До них готуються заздалегідь. Учителю, який добре знає особливості своїх учнів, слід провести індивідуальну роботу передусім зі слабкими учнями з формування навички читання. До цього уроку можна вибрати журі, запросивши учнів старших класів, батьків, гостей. Читанням треба заохотити учнів, але ні в якому разі не принижувати їх.

На цих уроках доцільно провести читання улюблених творів. Кращих читачів доцільно відзначити, всіх, хто старається, – похвалити, не треба говорити погано про тих, хто слабо читає, хоча читають вони ще не так, як того хотілося б учителю. Найбільш ефективними і результативними формами роботи на уроках з позакласного читання вчителі-практики визнають індивідуальні відповіді, групові виступи, фронтальні бесіди. При цьому вчителю слід спрямовувати дітей на певні ускладнення, бо йдеться не про урок класного читання, на якому опрацьовують один твір, а про самостійно прочитані матеріали за рекомендацією вчителя. А педагог має пам'ятати про те, що вибір текстів чи книжок учнем може бути вдалим і невдалим, домашнє читання – осмисленим і формальним.

– Як же за таких умов учителям забезпечити максимум активної участі кожного учня в читанні? Для цього необхідно:

– знати весь матеріал, рекомендований до уроку;
– вміти ставити для обговорення такі запитання, які б спонукали всіх дітей шукати відповіді у тих творах, які вони прочитали;

– кожний учень має поділитися думками про прочитане, зацікавити своїх товаришів змістом прочитаної ним книжки.

Такий урок позакласного читання може закінчитись нестандартно: за чашкою чаю, нагородженням подарунками тощо.

Структуру такого уроку дуже важко рекомендувати, бо скільки вчителів, стільки методистів і стільки ж різних підходів до проведення свята. Але необхідно добре пам'ятати, що **кожен учень класу має брати участь у запропонованому вчителем уроці**.

Результатами досліджень підтверджено, що учні 3–4 класів за цілеспрямованого читання книжок значно підвищують рівень якості читання, розвивають пам'ять, образне й логічне мислення, уяву й уявлення, зв'язне мовлення. У тих, хто охоче читає, вища загальна мовна культура, ніж у тих, у кого позакласне читання не посідає належного місця.

І насамкінець варто зауважити, що стійкий інтерес до читання формується тоді, коли школярі прагнуть працювати з книжкою самостійно і в той же час систематично. Їх треба навчити:

- читати книжку обов'язково з олівцем;
- читати швидко, але неквапливо;
- прочитавши, подумати, що нового дізналися, що хочете запам'ятати, розповісти;
- виписати "цікавинку" до зошита або читацького щоденника;
- використовувати прочитане у власному мовленні, під час написання творчих робіт.

Оцінюючи знання і вміння дітей на уроках позакласного читання, варто враховувати:

- 1) цілеспрямований і оптимальний самостійний добір книжок для уроку;
- 2) повноту, точність, емоційність суджень про прочитане;
- 3) вміння включати у відповідь цитування, виразне читання, показ ілюстрацій тощо;
- 4) глибину висновків.

Стверджуючи вищесказане, можна констатувати, що уроки позакласного читання мають великий вплив на учнів. Це спосіб навчання читати і виховання активних читачів, які люблять літературу; це система занять, яка передбачає наступність і перспективність у навчанні та вихованні; це самовчитель – здобувач нових знань, вимогливий до їх оновлення; це складова навчально-виховного процесу в початковій школі. Недарма М. Шолохов писав: "Крокуйте сміливо у світ і любіть книжку всією душею. Вона – не лише ваш кращий друг, а й до кінця вірний супутник" (перекл. наш).

P.S. Автор цієї серії статей щиро вдячна вчителям-практикам м. Ізмаїла і Ізмаїльського району за понад 20-річну апробацію таких уроків. Ми переконані, що, проводячи уроки позакласного читання системно, педагоги допомагають учням набувати добрих знань, збагачувати життєвий досвід, розширювати читацький кругозір, а це запорука Чесності, Людяності, Працездатності. ☺